

ŽIVOT A DÍLO MIROSLAVY LUDVÍKOVÉ (1923–2005)

MARKÉTA TOBOLOVÁ

ABSTRACT: The paper summarizes existing biographic data of the ethnographer Miroslava Ludvíková (1923–2005) and complements them with new, less known information from her yet not treated personal and professional estate. Miroslava Ludvíková worked as a curator of textiles in the Ethnographic Institute / Moravian Museum from 1956 and was an eminent specialist in folk costumes, embroidery, and folk food. Her extensive estate contains besides manuscripts of scientific works also field notes, excerpts from literature, surveys, pictorial materials, documentation of exhibitions, conference papers, professional and private correspondence. In her private life she was in touch with representatives of Catholic life in the country and abroad and was member of the Lay Association of St. Dominic in Brno.

KEY WORDS: Miroslava Ludvíková – personal fund – inheritance – correspondence – Ethnographic Institute – textile collection – Catholic religion

Tato studie se zaměřuje na dosud méně známé skutečnosti z profesního i soukromého života významné etnografky a muzejnice Miroslavy Ludvíkové. Pro shrnutí její profesní dráhy doporučuji medailonek Aleny Jeřábkové v biografické části Národopisné encyklopedie,¹ který obsahuje v literatuře odkazy na všechny příspěvky a zdravotice vydané k příležitosti životních jubileí a na příslušné bibliografie, o kterých bude dále ještě pojednáno.

Miroslava Ludvíková se narodila 4. října roku 1923 v Telgártu² na Slovensku, zemřela 27. února 2005 v Brně. Otec Antonín Ludvík byl nižší státní zaměstnanec, a proto se rodina často stěhovala, na Slovensku žila do jejich dvanácti let, poté se přestěhovala na Moravu, kde žila v Úsobrně, Lysicích a ve Střelcích (JEŘÁBKOVÁ 2007, s. 138). Miroslava Ludvíková tak postupně během let 1934–1942 navštěvovala gymnázium v Nových Zámcích, Jevíčku a maturitu s vyznamenáním složila na reálném gymnáziu v Boskovicích. Vzdělání si v roce 1943 doplnila další maturitní zkouškou, a to na obchodní akademii v Brně. Následně nastoupila do svého prvního zaměstnání, na Úřad práce v Boskovicích, kde pracovala do konce války jako pomocná úřednice.

Na podzim roku 1945 se opět otevřely dveře vysokých škol, kde mohla využít své studijní nadání. Rozhodla se pro náročnou filologickou kombinaci oboru čeština a francouzština na dnešní Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Zároveň působila na fakultě mezi lety 1946–1950 jako pomocná vědecká síla při románském semináři. Závěrečné zkoušky zvládla s vynikajícím prospěchem, a to i když některé z nich musela kvůli hospita-

1 JEŘÁBKOVÁ, Alena: Miroslava Ludvíková. In: Brouček, Stanislav – Jeřábek, Richard (eds.): Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska. Praha: Etnologický ústav Akademie věd ČR v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, 1 svazek, Biografická část, s. 138–139.

2 V letech 1948–1990 nesla obec název Švermovo, proto se v některých záznamech můžeme dočíst u místa narození tuto variantu.

NEZEMĚDĚLSKÁ ZAMĚŠTNÁNÍ V BRNĚNSKÝCH IVANOVICÍCH DO POLOVINY 20. STOLETÍ

JARMILA PECHOVÁ

ABSTRACT: The paper deals with the development of crafts and trades in Brněnské Ivanovice, today part of Brno. In the originally German village with the majority of German traders a crucial turn came after the foundation of the Czechoslovak Republic and the connection to Brno when German owners were gradually replaced by the Czech ones. The process was completed after WWI when German businesses went into the National receivership. After 1948, the private companies ceased to exist.

KEY WORDS: Brněnské Ivanovice - brewery - crafts - trade - services - Germans - Czechs

Městskou část Brno-Tuřany tvoří od 24. listopadu 1990 kromě Tuřan další tři historické obce: Brněnské Ivanovice, Holásky a Dvorská.

Historie Brněnských Ivanovic a místní pojmenování

Brněnské Ivanovice, dříve zvané Vejvanovice, Velenovice či Nenovice, byly od počátku 13. století v držení cisterciáckého kláštera na Velehradě, v roce 1784 po zrušení kláštera přešly do vlastnictví náboženského fondu a poté patřily různým soukromým osobám, od roku 1919 jsou součástí Brna. Plně samostatnou obcí byly od roku 1854 do roku 1919. Tehdejší katastrální hranice obce (platné s minimálními změnami až do reambulace Brna, provedené na přelomu 60. a 70. let 20. století) však byly značně odlišné od současných. Na západě patřila k Nenovicím i část nynějších Horních Heršpic, Holásek, Černovic, Slatiny a Tuřan. Jiné současné ulice k Nenovicím naopak v minulosti nepatřily a byly součástí Černovic, Holásek a Komárova.¹ V roce 1872 byla v obci postavena německá škola; předtím děti docházely do sousedních Tuřan. Ves získala v letech 1867–1870 přímé železniční spojení s Brnem a od roku 1930 byla napojena na městskou autobusovou dopravu. V téže roce proběhlo také pojmenování patnácti ivanovických ulic. Již před rokem 1918 došlo k téměř úplnému propojení zástavby Nenovic a Tuřan.

Moravský topograf František Josef Schwoy (1742–1805) v roce 1793 ve druhém díle své *Topographie vom Markgraftum Mähren* mylně uvedl u německého názvu Nenowitz jako moravský název Wewanowice, čímž se postupně název obce změnil na Vejvanovice a v roce 1924 na oficiální Ivanovice. Zmíněné nedopatření si vynutilo označit tyto Ivanovice v roce 1929 jako Brněnské, pro odlišení od Ivanovic u Řečkovic.² Vzhledem k tomu, že název Nenovice je u starousedlíků dosud užívaný, budeme v tomto příspěvku souběžně používat pojmenování Brněnské Ivanovice i Nenovice. Brněnské Ivanovice hraničí na západě s Dolními Heršpicemi, Horními Heršpicemi a Komárovem; na severu s Černovicemi, na východě s Tuřanami a na jihu s Holáskami.

1 Podrobněji na <http://www.turany.cz/informace-o-mc/>.

2 Více o tom na <http://www.turistika.cz/vylety/kaplicka-nenovice>.

OBŘADNÍ OBJÍŽDKY NA KONÍCH PŘÍSPĚVEK K HISTORII A SOUČASNOSTI VELIKONOČNÍCH JÍZD NA KRAVAŘSKU A V SEVERNÍCH ČECHÁCH

ELIŠKA NOHÁLOVÁ

ABSTRACT: This study deals with Easter ceremonial equestrian rides in the Czech Republic. Historically, these rides mainly took place in the northern parts of the Czech lands, inhabited by predominantly German population. However, the continuity of these rides has only been retained in the village of Lukavec, located in the former ethnographic region of Kravařsko in Moravia. This event has seen a revival at the beginning of the 21st century in Mikulášovice in the Šluknov Hook. Both of these locations were the subject of research of the contemporary form of Easter rides. The study details the history, development and current state of the rides. Translation: Eliška Nohálová.

KEY WORDS: Easter – spring – equestrian processions – horse rides – Easter rides – ceremony.

Velikonoční jízdy na koních jsou součástí katolické náboženské kultury především etnicky německých území a přilehlých slovanských oblastí. Na našem území byly historicky vázány zejména na severní oblasti českých zemí (severní Morava, Slezsko, severní Čechy), ale zaznamenány byly také v dalších německých enklávách střední a jižní Moravy (FROLCOVÁ 2001, 185–186). V těchto lokalitách byly jízdy různě označovány: *Saatreiten*, *Osterreiten*, *křížerjo*, *jízda kolem osení*, *křížacka procesija* či *jízda za Bohem*.¹ Do současnosti se na území České republiky tento kulturní statek dochoval jako přirozená součást obyčejové tradice pouze v Lukavci u Fulneku, ležícím v bývalé etnografické oblasti moravského Kravařska, které bylo do druhé světové války pod výrazným vlivem německého živlu. V ostatních lokalitách českých zemí postupně především kvůli druhé světové válce zanikl. V Mikulášovicích ve Šluknovském výběžku byla velikonoční jízda obnovena v roce 2011. Na evropském území se s analogickými obřadními jízdami lze setkat také na území Německa, kde je tento jev vázán na Lužické Srby, ale také například v Polsku či Rakousku.

Obřadní jízdy na koních

Nedílnou součástí lidského života byly a jsou rozličné průvody, které se během svého historického vývoje formovaly působením církve, feudální vrchnosti a dalších vlivů, nevyjímaje vlivy tradiční kultury. Jedná se o sociokulturní jevy, které *vyjadřují jistou ideu, demonstrují sociální hierarchii společnosti, její uznávané hodnoty a plní různé sociální funkce* (JAKUBÍKOVÁ 1994, 17). Jejich hlavní funkce jsou především sdělování určitých obsahů, integrační a identifikační význam, ochranná a očistná funkce, ale také funkce zábavná, estetická, emocionální, reprezentativní atd. (JAKUBÍKOVÁ 1994, 20).

---

¹ *Saatreiten* (něm. die *Saat* – osení, *reiten* – jezdit na koni) a *Osterreiten* (něm. *das Ostern* – Velikonoce) – oblasti s německým etnikem na severní Moravě a v severních Čechách; *jízda kolem osení* – české prostředí (Lukavec u Fulneku); *křížerjo* – Lužičtí Srbové v Německu; *křížacka procesija* – opavské Slezsko; *jízda za Bohem* – bývalá česká obec Velké Petrovice u Ratiboře (nyní Pietrowice Wielkie, Polsko).

PREZENTACE ETNOGRAFICKÉHO ÚSTAVU V PROJEKTU 200 LET MORAVSKÉHO ZEMSKÉHO MUZEA

DUBEN 2017, SÁL KARLA VALOCHA, DIETRICHSTEINSKÝ PALÁC
NÁMĚT A SCÉNÁŘ: HELENA BERÁNKOVÁ

SPOLUPRÁCE: KURÁTOR KY A RESTAURÁTOR KY ETNOGRAFICKÉHO ÚSTAVU MZM

Dvoustleté výročí Moravského zemského muzea bylo vedle jiných, okázalých i méně okázalých, akcí připomenuto i krátkodobými prezentacemi jednotlivých odborných oddělení v Sále Karla Valocha v Ditrichsteinském paláci (Zelný trh).

Projekt, který vzešel z našich vnitroustavních diskusí, jsme museli radikálně redukovat, protože rámec jednotně daného a nezměnitelného výstavního formátu nám přistříhl křídla hned v úvodu. Přesto jsme se, a snad i úspěšně, pokusili poukázat na většinu aspektů činnosti Etnografického ústavu: sběratelské a badatelské úsilí minulých dvou staletí jsme představili prostřednictvím několika ikonických zástupců lidové materiální kultury (habánská keramika, vrapovaná zadní zástěra hornáckého ženského kroje, slaměný úl, plastika sv. Barbory); vztah nás, současných kurátorek, k minulým generacím muzejních konzervátorů, kurátorů i dobrovolných spolupracovníků muzea symbolizovala první muzejní inventární kniha a odkaz na způsob inventarizace sbírkových předmětů v 19. století; vztah současné výtvarné kultury ke kultuře lidové, která je v opakovaných vlnách „objevovanou“ inspirací, představil umělecký artefakt francouzské fotografky a výtvarnice Anne-Lise Broyer (starý radiopřijímač s fragmentem kyjovské výšivky); náš vztah k veřejnosti a veřejnosti k nám vyjadřovaly dotazy, kterými se na nás obracejí odborníci i laici (a které celou výstavní prezentaci poněkud odlehčily); a sídlo Etnografického ústavu – Palác šlechticů – jako centrum významného výseku brněnského společenského života od 50. let minulého století představila víceméně náhodná recentní akvizice – fotografie Jefa Kratochvíla z nezapomenutelného koncertu Jaroslava Hutky (kaple Paláce šlechticů únor 1976); závěrečná filmová projekce byla sestřihem záběrů z několika vernisáží a našich vystoupení v médiích. Ve výtvarném řešení naší prezentace jsme pak zcela záměrně zvolili jako dominantní žlutou barvu – symbol životadárného slunce, očištného ohně a symbol věčnosti.

Texty výstavy ve zkratce představily brněnský Etnografický ústav jako dynamické, moderní a otevřené pracoviště, jehož pracovním mottem je snaha odkaz minulosti ochránit a předat budoucím generacím.

Helena Beránková

„RECYKLACE – ŠIJEME, PŘEŠÍVÁME, PŘEPLÉTÁME...“

20. KVĚTNA – 1. ŘÍJNA 2017, VÝSTAVNÍ PROSTORY V PALÁCI ŠLECHTIČEN, KOBLIŽNÁ 1.
NÁMĚT A SCÉNÁŘ: TERÉZIA ONDROVÁ

20. května zpřístupnil Etnografický ústav MZM návštěvníkům menší výstavu s názvem *Recyklace – šijeme, přešíváme, přeplétáme...* Výstava reaguje na současnou problematiku – nadprodukcí textilního průmyslu, který vyrábí stále nové a nové věci bez ohledu na životní prostředí. Jako autorka výstavy poukazuje na skutečnost, že starší šatník i letitější interiérový textil lze upravit a přetvořit s pomocí zapomenutých ručních prací či použitím přírodních materiálů. Výstava tedy propojuje současná aktuální témata recyklace a udržitelné módy s dobovým oděvem z 20. století (především válečné a poválečné doby).

Dnes se často setkáváme s pojmy jako *bez odpadu, lokální, bio produkt, recyklace* apod. ve spojitosti s věcmi denní potřeby (potraviny, nábytek, kosmetika, čisticí prostředky aj.). V posledních letech se tento trend začal objevovat i v oblasti módy, kdy hovoříme o *slow fashion*, ve smyslu udržitelná móda (v přesném překladu „pomalá“ móda). Udržitelná móda oslovila řadu lidí, kteří se odvracejí od masové produkce módního průmyslu a navracejí se k přešívání starých šatů, nakupují oděvy z druhé ruky či oděvy vyrobené z recyklovatelných materiálů. Těmto spotřebitelům není lhostejná ani skutečnost, v jakých pracovních podmínkách byly oděvy vytvořeny. V posledních letech si všímáme také nárůstu nezávislých módních návrhářů, kteří využívají právě některé principy udržitelné módy. Díky těmto nadšencům vznikají pomocí přešívání starých textilií, poctivým zpracováním a použitím kvalitních přírodních materiálů výjimečné šaty. Stejný způsob práce se spotřebním zbožím (přešívání, ruční šití, využití přírodních materiálů) byl znám našim předkům odedávna. Vedly je k tomu různé podněty – chudoba, nedostatek materiálu v období první i druhé světové války, v době hospodářské krize, ale často také šetrnost a úcta k lidské práci.

Na výstavě jsou vystaveny exponáty textilní tvorby – oděv, oděvní doplňky, hračky a interiérový textil ze sbírky Etnografického ústavu MZM i od soukromých vlastníků. Za současnými autorskými modely stojí Libuše Buchtová, jež přešívá i přebarvuje oděv z druhé ruky, dále Lucie Jindrák Skřivánková, která zapůjčila své šaty obohacené o autorskou malbu, a Lea Chatrná oživila výstavu o oděv a doplňky z papíru morušového lýka.

Témata výstavy – recyklace starých oděvů a nová tvorba z recyklovatelných a k přírodě šetrných materiálů – propojují doprovodné texty. Výstava je doplněna o ukázky a návody, jak a co přešít či přetvořit, které jsou převzaté z dobových periodik válečného a poválečného období a také haptické pomůcky. Také instalace výstavy se drží námětu recyklace – jako výstavní mobiliář byly použity výhradně recyklovatelné předměty a materiály.

Terézia Ondrová

OBSAH

STUDIE

MARKÉTA TOBOLOVÁ: Život a dílo Miroslavy Ludvíkové (1923–2005).....65

JARMILA PECHOVÁ: Nezemědělská zaměstnání v Brněnských Ivanovicích
do poloviny 20. století 81

ELIŠKA NOHÁLOVÁ: Obřadní objížďky na koních. Příspěvek k historii a současnosti
Velikonočních jízd na Kravařsku a v Severních Čechách..... 105

ZPRÁVY

HELENA BERÁNKOVÁ: Prezentace Etnografického ústavu v projektu 200 let
Moravského zemského muzea, Sál Karla Valocha, Dietrichsteinský palác,
duben 2017 123

TERÉZIA ONDROVÁ: „Recyklace – šijeme, přešíváme, přeplétáme...“ 127